

Széles Tamás

Hívó öregedés - öregedő hit

Széles Tamás eredeti végzettsége színész. Egy katolikus teológia elvégzése után 2010-ben szenteltek ókatolikus diakónussá, majd pappá, 2011-ben püspökké. A Magyar Ókatolikus Missziót vezette, mely 2014-ben az Apostoli Episzkopális Egyház része lett. 2014-től az egyház magyar érsekeként szolgál. Kérésünkre rendelkezésre bocsátotta tanulmányát, ami eredetileg a *Gerontoedukáció* című kiadvány egyik 2012-es számában jelent meg.

A statisztikák szerint a volt szocialista országok népessége a legateistább Európában. A volt kelet-németek 59%-a nem hisz Istenben, míg ez a szám Amerikában csak 4%. Magyarországon nagyjából a lakosság 70%-a katolikus, ugyanakkor

a szentmisére járók aránya drasztikusan alacsony. 1950-ben 50% körül volt, 1990-ben 10–14%, 2004-ben már csak a népesség 8–10%-a.¹ Ez azt jelenti, hogy a magukat hívő katolikusnak vallóknak alig 10%-a jár rendszeresen templomba. A vallási mutatók tekintetében Magyarország 2005-ben az egyik legrosszabb helyen végzett az európai országok között,² de az istenhívők száma folyamatosan apad az egész kontinensen.³

A tudósok egyértelműen azt tapasztalták, hogy az ember felnőtté válásával, majd öregedésével arányosan a hite is változik. Míg a fiatalok között kevés a templomba járó hívő, 68 éves kor fölött már az emberek 43%-a vallja meg istenhitét, vagyis az idősokkal az emberek majdnem fele hívővé válik. Jogos a kérdés, vajon az öregedéssel az ember hite öregszik

csak, vagy az öregedő ember szorosabban kapcsolódik Istenhez a hiten keresztül, mint a fiatalabbak?

A mai előadásban a Biblia, a Szentírás lapjain, Isten Igéjén keresztül szeretném bemutatni önöknek azt a képet, amit a Jézus korabeli öregekről ismerünk, s igyekszem majd azt is feltárni, hogy Isten igéje mit mond az emberi öregedésről, az időskorról, Isten milyennek szeretné látni az öregedő embert, s végül arra is szeretnék választ adni, hogy miben más az istenhívő idős, mint a hitetlen.

1. Az ember és az öregedés folyamata

A legtömörebben és legszebben talán az 1Sám 2,6 foglalja össze Isten és az emberi élet viszonyát: „Az Úr adja a halált és az életet.” Ebből a szinte hitvallásszerű, tömör mondatból egyértelmű, hogy a hívő ember mindent Istenre vonatkoztat: születést, halált, s természetesen mindazt, ami a kettő között történik.

Ezért az, ami a születés és a halál közé esik, az ókori hívő ember számára nem volt idegen vagy rémisztő, sem ijesztő, nem volt megmagyarázhatatlan, sem túlságosan nehéz – hiszen mindezt Isten adta. Az akkori ember elfogadta azt a tényt, hogy élete – mint teremtett élet – eleve behatárolt,⁴ születés és halál korlátai közt zajlik, vagyis tudta, hogy csak a születés és a halál között nyílik lehetősége arra, hogy éljen és boldoguljon. Más szavakkal ezt úgy is kifejezhetjük, hogy a hívő ember tudatosan és félelem nélkül felvállalta és felvállalja ma is saját mulandóságát.

Könnyedén legyinthetnénk erre a megjegyzésre, de mégse tegyük, mert a mai társadalom ezzel épp ellentétes gondolkodásra nevel. Eszményképe a töretlen egészségnek örvendő, produktív ember. Napjainkban akkor szokás értékesnek tekinteni valakit, ha sikeres, ha teljesítőképessége nem változik az idő haladtával sem, ha sok pénzt keres, nagy a vagyona, szép karriert futott be, ha fiatal vagy fiatalos és attraktív.⁵

Ezek az elvárások azonban – engedjék meg, hogy nyíltan kimondjam – teljességgel álszentek és ellentmondásosak. Egy példával szeretnék rámutatni is.

Ma az öregedő emberek zöme nem akkor fejezi be az önálló kenyérkereső életet, amikor saját megítélése szerint elérkezett az ideje, hanem amikor elérkezik a nyugdíjkorhatár. Akkor aztán a munkáltató nyugdíjazza az illetőt, tekintet nélkül a valós állapotára, kondíciójára. Nagyon sokan ezt olyan korban élik meg, amikor még bőven volna erejük, kapacitásuk és igényük is a munkára, mégis kötelezően fel kell hagyniuk a számukra teljes életet jelentő dolgos hétköznappal. Ez lelki feszültséget és ellentétet szül. Az illető egészen másképp látja önmagát, mint a munkáltatója. Hirtelen óriási lesz a különbség a személy belső megítélése és a külső, társadalmi megítélése között. Bár még bőven bírná erővel és teljesítménnyel, a társadalomnak már nincs rá szüksége. Ezért a többség úgy érzi: leírják, élve eltemetik, leértékelik, eldobják őket, mint valami feleslegessé vált holmit.⁶ Ebből adódik, hogy sok nyugdíjas, de életerős ember számára a nyugdíjkorhatár egyben a teljes élet végét is jelenti. Vagyis eleve veszteségélménnyel vág neki idős napjainak.

A hívő keresztény ember azonban egész életére képes úgy tekinteni, mint az Isten által berendezett életre, melynek megvan a maga előre eltervezett és a teremtés rendjébe illeszkedő lefolyása, oka és célja. Ezért az egész emberi élet,

de különösen az öregedés biblikus kulcsszava így hangzik: tudatosság.

Az Ószövetség és az ósatyák e tekintetben különösen jó példával szolgálnak. Haláluk és haldoklásuk kiemelt pillanatai a biblikus mintának, ezért ma többjüket is elemezni fogjuk. Hallgassák meg, miként tanúskodik e tudatosságról Jákob, azaz Izrael, aki halála előtt így szól Józsefhez: „Azután Izrael így szólt Józsefhez: »Nézd, én meghalok. Isten azonban veletek lesz és visszavezet benneteket atyáitok földjére.«” (1Móz 48,21)

Ne csak azt halljuk ki szavaiból, hogy Izrael megérzi halála közeledtét, hanem vegyük észre, hogy tudatosan viszonyul saját életkorához és mindahhoz, ami vele történik. Nem csupán tudatosan éli meg a halál közeledtét, hanem – bár épp meghalni készül – még mindig tervezi a jövőt, és erre vonatkozó tudását, meglátásait, gondolatait, valamint áldását átadja az utókornak.

Manapság az idős emberre sokszor úgy tekintenek, mint egészségtelen emberre, mint társadalombiztosítási problémára vagy kórházi esetre. Pedig épp Jákob-Izrael példáján érthetjük meg legjobban, hogy az öregedés a Szentírás tapasztalatában nem betegséget, de nem is leértékelődést jelent, hanemcsak változást.

Kérem, egy kis időre próbálják meg elfelejteni azokat a betegségeket, gondokat, testi-lelki bajokat, amelyek az időskor fogalmát negatívvá változtatják az önök számára. Körülöttünk a természet folyamatosan változik. Nincs ember, aki csodálkozna azon, hogy a fák tavasszal zsenge rügyeket hoznak, levelet eresztenek, virágba borulnak, gyümölcsöt érlelnek, majd ősszel a levelek elszáradnak, lehullanak, és télire a fa kopaszon, díztelenül, az élet minden látható jele nélkül marad, s mindez mindaddig ismétlődik, míg a fa betölti életét, elszárad, kidől, elkorhad. Ha belátjuk azt, hogy az emberi test sem kivétel a természet Isten adta szabálya alól, hogy a kondíciója és a szervek működése az idő előrehaladásával szükségszerűen és természetesen változik, akkor azt is be kell látnunk, hogy mindebben a változásban nincs semmi drámai vagy önmagában rossz. Nem az öregedés, a korral természetesen együtt járó változás a rossz, hanem annak társadalmi fogadtatása, a konvenció, a megszokás az, ami rossznak láttatja, mert a média és a reklámok a halhatatlan test és az idealizált szépségek dicsőségét hirdetik, pedig az öregség és az öregedés az isteni akaratból eredő folyamatok, ezért azok önmagukban nem rosszak.

A testi változás folyamatát a Préd 12,1–7 kivételes költőiséggel és szépséggel foglalja össze.

„Gondolj Teremtődre ifjúságod napjaiban, mielőtt megérkeznek a gonosz napok, és elközelegnek az évek, amelyekre azt mondogd majd: nem tetszenek nekem; mielőtt elsötétül a nap és a világosság, a hold és a csillagok, és mielőtt az eső után visszatérnek a felhők; amikor megremegnek a ház örzői, és megrokkannak az erős férfiak; amikor bezárják a külső kapukat, és halkabbá válik a malom zaja; amikor elcsitul a madarak hangja, és minden dal elhallgat; amikor félnek a magaslatoktól, és ijedten járnak az úton; amikor a mandulafa virágozik, a sáska jóllakik, a kapor kipattan, az ember meg örök hajlékába tér – az utcán már jönnek-mennek a siratóaszszonyok; mielőtt elszakad az ezüstkötél, megreped az arany gyertyatartó, megpattan a forrásnál a korsó, s összetörik a

kúton a kerék; és a por visszatér a földbe, ahonnan jött, az éltető lehelet meg az Istenhez, aki adta”.

Csodálatos vers ez, megrendítően szép líra. A vers, mint minden vers, tömöríti a valóságot, és lényegiségében ragadja meg, olyan nyelvi eszközökkel, amelyek nem csupán az értelemre hatnak, de érzékeinkre, fantáziánkra is. Ennek a gyönyörű versnek az allegóriái az öregedő emberi testet mutatják be.⁷ Nézzük meg közelebbről, mit jelentenek.

A ház megremező őrzői az erőtlenedő karok; a megfoghatkozó őrző lányok a fogak elvesztésére vonatkoznak; a homályos ablakok az elhomályosuló szemeket láttatják; a bezáruló ajtók a hallás romlását jelentik; a halkuló énekeszó a hang megfakulását; a kivirágzó, azaz fehér virágot bontó mandulafa a haj megöszülését szimbolizálja; a magát vonszoló sáska képe a járás nehézkessé válására utal; a fűszerek hasztalansága pedig a nemzőképesség elvesztését és így tovább.

Az, hogy mindezt a Szentírás ilyen szépen, mesterien versbe foglalva jeleníti meg, nemcsak az öregedési folyamat természetes voltát mutatja, de azt is, hogy fontos előre tudnunk és tudatosn elfogadnunk mindennek a bekövetkeztét. Isten azt szeretné, ha az öregedésre lelkiileg-testileg felkészülnénk. A tudatosság azt is jelenti, hogy nem utasítjuk el a jövőt, hogy nem dugjuk homokba a fejüket a természetes folyamatok előtt. Egyáltalán nem kell azt érezniük, hogy kifelé vagy saját maguknak valamilyen, az életkortól vagy életszakasztól eltérő képet kellene mutatniuk.

Most pedig vizsgáljuk meg mindezt Mózes személyén, életén és öregedési folyamatán keresztül. Az ApCsel-ben István diakónus így beszél az ősatyáról a főtanács előtt:

„Amikor betöltötte negyvenedik évét, az a gondolata támadt, hogy meglátogassa testvéreit, Izrael fiait. Ez alkalommal észrevette, hogy az egyikkel igazságtalanul bántak. Védelmére kelt, s bosszút állt a bántalmazott emberért: agyonütötte az egyiptomit. Azt hitte, testvérei ráeszmélnek, hogy az Isten az ő keze által ad majd nekik szabadulást, de nem fogták fel. Másnap akkor jelent meg köztük, amikor épp verekedtek. Össze akarta őket békíteni: Emberek, ti testvérek vagytok! Miért bántalmazátok egymást? De aki bántalmazta társát, elutasította, mondván: Ki tett meg előljárónkká és bíránkká? Talán engem is meg akarsz ölni, ahogy tegnap megölted az egyiptomit? E szavakra Mózes elmenekült és Midián földjén telepedett le. Itt két fia született. Eltelt negyven esztendő, s akkor a Sínai-hegy pusztájában egy égő csipkebokor lángjában angyal jelent meg neki”.

(ApCsel 30,23–31)

Ha összeadjuk az ígelyben szereplő évszámokat, akkor azt kapjuk, hogy István diakónus szerint Mózes 80 éves volt, amikor Isten megjelent neki a Sínai-hegyen, vagyis népe szolgálatában aktív időszaka 80 és 120 éves kora közé esett.⁸ Persze, ez sokak számára komolytalanul hangozhat.

Nem muszáj szó szerint vennünk. Mózes életkora valójában azt fejezi ki, hogy az igazán hiteles embernek kellően érettnak, tapasztalttnak és bölcsnek kell lennie, ami az öszö-vetségi ember számára egyenesen arányos volt az életkorral. Mikor Isten megbízta Mózeset a szabadítói feladattal, még az sem számított, hogy Mózes nem volt a szavak embere, hogy nem tudott jól beszélni, és mintegy szóvivőt kellett mellé adni Áron személyében. Mi ugyan tökéletesnek képzeljük személyét, ám Mózes hangulata és viselkedése is változó volt,

talán életkora miatt: „gyorsan dühbe gurult, de még gyorsabban fordult Istenhez kéréseivel..”,⁹ ezért rögvest Áron kiválasztása után hetven vént, azaz idős férfit kapott maga mellé, akik segítették mindenben (2Móz 4,29).

Az idős Mózes és a többi hetven öreg egyfajta szent bölcsék közösségét, tanácsát alkották, akik épp az életkorukból merített tapasztalatuk és isteni kiválasztásuk, azaz végső soron hitük alapján megkérdőjelezhetetlen tekintélyt és igazságot képviseltek az egész nép számára (Józs 20,4).

Ez a „rendszer” nagyon hosszú időn át tökéletesen működött az Ószövetségben, még a kánaáni honfoglalás és a letelepült életformával járó változások sem módosították ezt a berendezkedést. A Bírák könyve így ír: „Amíg Józsué élt, s a vének életben voltak, akik túléltek Józsuét és még látták azokat a nagy tetteket, amelyeket az Úr Izrael javára végbevitt, a nép az Úrnak szolgált”. (Bír 2,7) Vagyis amíg a nép élén az Isten által küldött vezető állt, aki a vénekkel együtt az Úr parancsait követte, addig a népnek is mindig jól ment sora, bőség és gazdagság jellemezte életét.

A judaizmus számára az idős emberek mindig különösen fontosak voltak. A történelem során mindig ők tartották fenn a kultúrát, a hagyományt, és bölcsességükből kifolyólag ők bíráskodtak a vitás ügyekben.

Az ószövetségi zsidó ember, ha bajos ügye volt, az „öregekhez” fordult, akik többnyire a városkapuban ültek és várták a jogvitával hozzájuk fordulókat. Tudásuk, élettapasztalatuk képesítette őket bírói tisztükre, döntésük pedig kötelező érvényű volt. Természetesen elképzelhetetlen lett volna, hogy egy fiatal beüljön a bírák közé, hisz épp az életkora hiányzott, amit a bölcs és helyes döntés biztosítékának tekintettek. Az idősek eme általános tisztelete és fontos vezetői szerepe mögött az egész Keletre jellemző patriarchális berendezkedést találjuk. Míg Izrael népe a pusztában vándorolt, a legfontosabb közösség a család volt, mely azonban némileg eltért a mai családfelfogástól, ezért jó, ha megismerjük.

1.1. A család

A család, illetve akkor még nagycsalád, törzs élén a családfő vagy apa állt, akivel együtt élt az elsőszülött fiú, többi fiú és az unokák, továbbá az apa fő- és mellékfeleségei, a felnőtt fiúk feleségei, a leánygyermek, a szolgák és végül az állatok. Ez a berendezkedés a nomád életmód szükségszerű következménye volt. Ebben a nagycsaládban a családfő teljeshatalommal bírt. Az ő személyes Istene lett a család vagy törzs Istene. Az egész Szentírást az Ószövetségtől az ApCsel-ig jellemzi és átjárja ez a kifejezés: „atyáink Istene”. Akár Dániel próféta, akár Péter ajkáról hangzik fel így az imádság eleji megszólítás, ugyanazt a hitvallást fejezi ki: Isten ott van az ő családjának tagjaival, s az atyák hite alapján szakadatlanul visszavezethetjük e hitet Ábrahámiig.

Az atyák és az életkor tekintélye tehát a társadalmi berendezkedésből és a hitből fakadt. Ez a berendezkedés később Kánaán meghódításával, a letelepüléssel, az izraeli királyság kialakulásával, majd Izrael és Júda kettészakadásával, a babiloni fogsággal, és a római uralommal azonban már megváltozott.

Az Újszövetség idején már nincsenek ilyen nagycsaládok, legalábbis fizikai értelemben. A letelepült és sokszor a hatalom, háborúk és járványok tizedelte élet közepette már nem

tudott ennyi ember egy fedél alatt megélni. Ekkortól a család az apa, anya, gyermek alapvető hármására épül. Ennek ellenére azonban jogilag, kulturálisan és vallásilag is megmarad a családfő – itt a kisebbé lett család fejének – döntő szerepe. A környezethez való viszonyt és a társadalmi rangot is az apa leszármazása és vagyonszáma határozza meg, az apa minősíti a család minden tagját. Az apa mondja az asztali áldást, ő zarándokol az ünnepekre, bemutatja a húsvéti áldozatot, részt vesz a zsinagógai istentiszteleten, felolvass az Írásból, magyarázza azt, megtanítja fiának az imádkozást, a körülmetéléssel beiktatja őt a vallási közösségbe. A családdal kapcsolatos minden fontos vallási döntést továbbra is az apa hoz meg, amit a többi családtagnak kötelessége követni.¹⁰

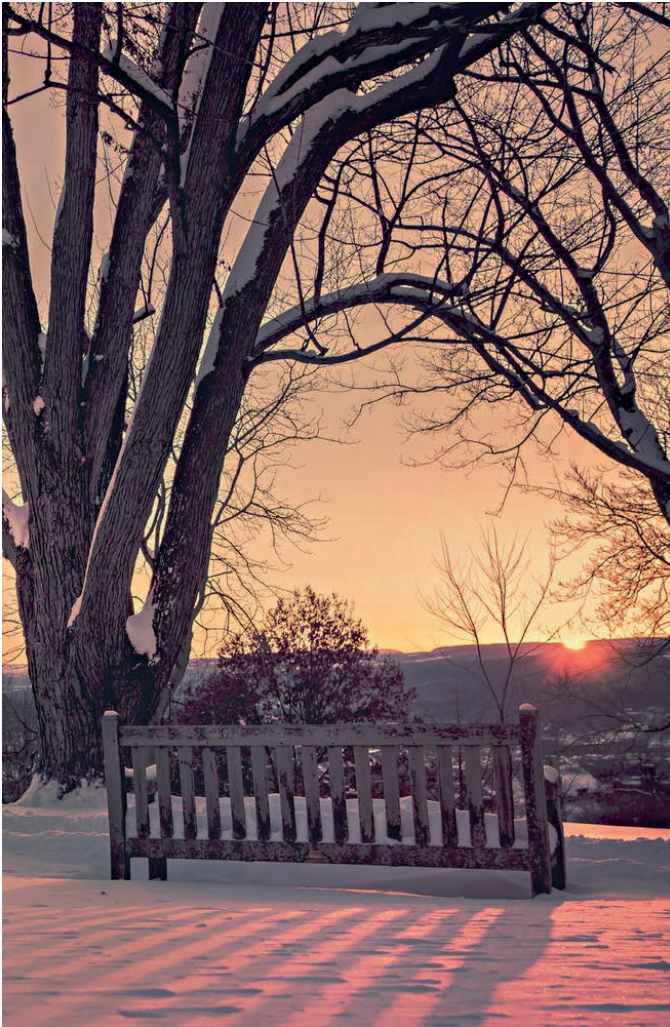
Jézus idején a Jeruzsálemi nagytanácsnak az írástudók és a főpapon kívül még tagjai a zsinagógai közösség tekintélyes vénei is. Nem véletlen az sem, hogy a korai keresztény egyházban a vének bölcs tisztségéből alakult ki a későbbi papság intézménye. Ebből származik az a tisztség is, amit ma sok protestáns felekezetben presbiterként ismernek. A *presbyteros* görög kifejezést a Szentírás egyaránt használja a Szinédrin, a zsidó nagytanács véneire, és a későbbi keresztény püspökökre, papokra, jelentése pedig: idős, idősebb, koros, öregember.

Vagyis az ószövetségi hagyomány, ha kicsit másképp, de szervesen jelen volt Jézus idejében is Palesztina-szerte. Lukács evangéliumában például, Keresztelő János szüleinek, Zakariásnak, az idős papnak és feleségének, Erzsébetnek története az ószövetségi Ábrahám és Sára időskori gyermekáldásának történetét mintázza és teremt közvetlen teológiai kapcsolatot Ábrahám ígéretével és áldásával (Lk 1,5–25).¹¹ Ugyanúgy Lukácsnál, Simeon és Anna története (Lk 2,25–35) is azt mutatja, hogy az idős emberek, akik hitben és Isten szolgálatában élnek, kivételes és különleges áldásokat, feladatokat kapnak az Úrtól.

1.2. Jézus és az öregedés

Most pedig vegyük szemügyre, mit tanított Jézus az öregedésről? Ő ugyan nem adott egységes képet a családról, mégis nagyon határozottan tanított a családi viszonyokról. Jézus Istent úgy szólította meg, ahogy a korabeli zsidóság szinte egyáltalán nem tette. Atyának szólította. Ezt Istenre vonatkoztatva az Ószövetségben összesen tizenötször, az Újszövetségben viszont 245 alkalommal találjuk meg.¹² A számok önmagukért beszélnek, jelentős különbséggel van dolgunk. Olyan súlya van e megszólításnak, mint mikor Isten Mózesnek kinyilatkoztatta nevét az égő csipkebokorban. E névben ugyanis benne foglaltatik az Újszövetség Isten-ember viszonyának jellege és alapvetése. Jézus mindazt, ami korábban az emberi családfőre volt jellemző, Istenre, az Atyára vonatkoztatja. Eláll az embert Istentől elválasztó, ősi, de távolságtartó nevek használatától. Nem nevezi Seregek Urának, Felséges Istennek, Örök Istennek vagy Mindenhatónak, hanem a leggyorsabban és legközvetlenebbül szólítja meg, ahogy csak lehetséges: Atyjaként.

Amikor a Miatyánk imádságában Istent Atyaként szólítjuk meg, akkor mint a keresztények családjának Atyjához szólunk az Úrhoz. Jézus a törzsi vagy nagycsaládi apai tekintélyt és főiséget is Istennek adja át. A zsidóság vérségi alapú egybetartozását ezért a lelki és hitbeli egybetartozás váltja

fel, a rokonságon alapuló nagycsalád helyére a lelki család, a keresztény közösség lép.

Az idősek atyai tekintélyének alapja tehát Jézus tanításában – Isten tekintélye.¹³ Amikor az idősek élettapasztalatáról és bölcsességéről beszélünk, akkor az Újszövetség lelkiisége alapján azt mondjuk ki, hogy Isten részt ad az időseknek a maga bölcsességéből, és megáldja őket élettapasztalattal, vagyis részesednek Isten tekintélyéből, amit Jézus nyilatkoztatott ki nekünk. Ebből a tekintélyből fakad a szülői tekintély is.

Az idősekhez való jézusi viszony és az irántuk tanúsított tisztelet alapja a tízparancsolat ötödik parancsolatában foglaltaknak: „Tiszteld apádat és anyádat, amint az Úr, a te Istened parancsolta neked, hogy hosszú életű légy és jól menjen a sorod azon a földön, amelyet az Úr, a te Istened ad neked!” (5Móz 5,16), amiből visszakövetkeztethető, hogy a hosszú élet egyenlő az ősök és a szülők, velük pedig az Istenük tiszteletében leélt étellel: „Ennek a törvénynek a jóvoltából ugyanis hosszú életetek lesz azon a földön..” (5Móz 32,47), vagy ahogy a Levitikus könyve írja, mely az ötödik parancsolat megfordítása: „Becsüld meg az ősz fejet, add meg a tiszteletet az öregnek, és féld Istenedet”. (3Móz 19,32) Úgy vélem, most már érthető, hogy az öregség és az Isten tisztelete milyen szorosán összetartozik a hit számára.

A Közel-Kelet ókori lakójának számára a hitben leélt élet Isten áldását jelentette. Ezt a tudomány külön szakkifejezéssel üdvmaterializmusnak hívja, és a legegyszerűbben talán

így fogalmazhatjuk meg: aki hívó életet él, azt Isten hosszú étellel, bőséggel, jómóddal, sok gyermekkel, nagy vagyonnal és egészséggel áldja meg. Milyen érdekes, hogy a magyar himnusz is ezt kéri az Úrtól. Velünk szemben akkor mindent sokszor visszafelé is igaznak tekintették: aki hosszú életet élt meg egészségben, vagyonosan, sok utóddal, az biztos, hogy istenhívó és törvénykövető életet is élt, tehát méltó és jogosult minden ember megbecsülésére és tiszteletére. Ebből ered az ószövetségi zsidó ember alpmagatartása, aki az idős kort megértékhez eleve tisztelettel és megbecsüléssel közelített. Lám, volna mit tanulnunk az ókortól a mi modern, ám öregedő magyar társadalmunkban.

1.3. Idős bölcsesség

Az egész ókori Keletre jellemző volt és sok helyen ma is él az életkor-hierarchia hagyománya. A mai társadalom ifjúságközpontú, pedig a Szentírás nagyon fontos tényét közvetít: az idősek tisztelete és tekintélye az alapja a családi és a kiterjedtebb közösségi életnek.¹⁴ Ez abból fakad, hogy – amint korábban láttuk – az idős vagy öreg kifejezés szinonim a bölcs és tapasztalt kifejezéssel. Ez persze nem jelent gerontokráciát, öreguralmat, de méltóságot, és mint később bemutatom, külön feladatokat ad az öregségnek és az öregeknek, s a hit oldaláról pontos válaszokkal szolgál az öregkor leglényegesebb kérdéseire.

Az idősek szempontjából vizsgálva az öregkort, annak áldott, ideális állapotát a Szentírás így fejezi ki: „megelégedni az étellel”. Mózes halálát így írja le a Teremtés könyve: „Ábrahám áldással teli korban, megöregedve és az életet megelégelve halt meg, és megtért nemzetségéhez”. (1Móz 25,8). Ugyanezt írja Dávidról a Krónikák első könyve: „Megbékélt öregségben halt meg, elégedetten életével, gazdagságával és hírnevével.” (1Krón 29,28), de Jób is ezzel a megelégedettséggel, tér meg őseihez: „Jób öregén és az étellel betelve halt meg.” (Jób 42,16)

Számunkra talán nem egyértelmű, hogy milyen is ez a megelégedettség, hogy milyen lehet betelni az étellel, de ebben is segít a Szentírás: „Mikor beérik életed, sírba szállsz, mint a búzakévet begyűjtik, ha érett”. (Jób 5,26) Lám, az öregkorú ember olyan, mint az aratásra érett kalász, mely elérte fejlődésének teljességét, és ennek tudatában is van. Az ilyen ember elégedett lehet életével, mert megtette mindazt, amit hivatott volt megtenni, mert méltó életet élt, betöltötte küldetését, szerepét, elvégezte mindazt, ami feladatul állt előtte, Isten akaratát követve tette mindezt; s ezért, amikor eljön az ideje, méltó módon, mintegy elégedetten tudja letenni az életet. Milyen jó lenne, ha ma is ezt érezhetné az öregedő ember.

Az Ószövetség utolsó mondata ez: „Ő újra fiaik felé fordítja az apák szívét, és apáik felé a fiaik szívét..” (Mal 3,24) E mondat arról tanúskodik, hogy az időskor tisztelete már ott volt a sínai-hegyi kijelentésben, mikor Mózes megkapta a kőtáblákon a törvényt, így az is Isten ajándéka.

2. Betegségek és halál

Az időskor legfélelmetesebbnek tűnő és a statisztikák szerint is legkevésbé megbeszélte ügye az elmúlás és az elmúlásra való felkészülés. Valószínűleg a legtöbb emberből már az is csodálkozást vált ki, ha azt mondom, az elmúlásra bizony

fel kell készülni. Minek? – kérdezhetik. Az ember él, aztán egyszer csak meghal, akár felkészül, akár nem. Ha valóban ilyen egyszerű volna, nem is beszélnek róla, ám a valóságban nem mindig ilyen könnyű az élet befejezése.

Láttuk, a hosszú élet a Szentírásban mindig, különösen pedig az Ószövetség embere számára Isten nagy ajándéka. Ez érthető is, hiszen az ókori Keleten az átlagéletkor körülbelül 44 év volt,¹⁵ így egy 70-80 éves férfi akkoriban már matuzsálemnek számított. Nem véletlenül írja a 90. zsoltár: „Éveinknek száma legföljebb hetven, s ha erősek vagyunk, eljutunk nyolcvanig. Ebből is a legtöbb betegség, hiú fáradozás; gyorsan elszállnak, hamar végük szakad”. (Zsolt 90,10) Jó példák erre Dávid házának királyai, akik közül egy sem érte meg a 70 évet, átlagéletkoruk 21 és 66 év között volt.¹⁶

*Jószerevel nem találunk
a Szentírásban olyan szöveget,
ami a testi halált mint az élet
befejezését önmagában
rossznak tartaná.*

Ahogy korábban bemutattam, az ókori keleti ember számára az öregedés nem volt idegen, és ehhez hasonlóan a halál sem. Jószerevel nem találunk a Szentírásban olyan szöveget, ami a testi halált mint az élet befejezését önmagában rossznak tartaná. Természetesen tudjuk, hogy „a bűn zsoldja a halál, Isten kegyelmi ajándéka azonban az örök élet Jézus Krisztusban, a mi Urunkban” (Róm 6,23), ám Pál apostol az örök életről és annak hiányáról beszél, nem közvetlenül az elmúlásról.

Az ósatyák mind a legtermészetesebben tértek a halál útjára. A halálban nem a meghalást látták rossznak vagy szörnyűnek, hanem a kapcsolatnélküliséget.¹⁷ Az ószövetségi hit szerint a halál azért rossz, mert a megholt már nem tud megtérni Istenhez, már nem tarthat bűnbánatot, már nem képes megszólítani az Urat, ahogy többé az élőket sem. Ezért a halállal kapcsolatos emberi félelmek elsősorban az Isten általi elvettetéstől való félelmet jelentik. Persze, annyiban könnyebb volt az akkoriaknak, hogy ideális esetben családi környezetben tértek örök nyugalomra, szeretteik körében, a kisebb mozgáslehetőség miatt jobbra ott, ahol születtek. Manapság egész másképpen van.

A civilizálódás magával hozta azt, hogy amivel nem tudunk mit kezdeni, vagy amit nem tudunk kezelni, azt elnyomjuk, száműzzük saját magunk építette világképünkől. Ezért van, hogy az emberiség fejlődésével arányosan a halál, a haldoklás egyszerűen kiszorult a normálisnak nevezett életből, és bekerült a kórházak világába. Egy szakember ezt úgy írta le, hogy a halál hajléktalanná vált a modern kultúrában. Komoly ellentmondás ez. A beteg időseket és haldoklókat a társadalom nem az őket megillető helyen és módon kezeli, hanem társadalombiztosítási ügyet csinál belőlük, vagyis egészségügyi problémaként tekint rájuk.

Pedig az időskor és az elmúlás minden, csak nem egészségügyi probléma. Az orvosok sokszor kellőképpen frusztráltak is az időskorral szemben. Ők az egészség fenntartá-

sára tettek esküt, ez a hivatásuk, ezért az elmúlással ők sem tudnak mit kezdeni. Megpróbálnak orvos módjára hozzáállni, ám a halálra való felkészülést nem lehet „gyógyítani”, ezért úgy tesznek, mintha gyógyítanának, kényszerből belemennek abba a szörnyű társadalmi játékba, hogy a haldoklót betegnek tekintik, pedig egyáltalán nem az. Ma az élettől búcsúzó emberre leginkább azt mondják: „gyógyíthatatlan beteg”. Pedig se nem gyógyíthatatlan, se nem beteg.

*Szeretném, ha megértenék,
hogy sem a halál, sem az elmúlás
nem betegség.*

Nem a kórházba való, mert nem lehet és nem is kell gyógyítani. A mai társadalom halállal kapcsolatos egész hazugságrendszere arra a megrögzött téveszmére épül, hogy ki kell tolni a földi élet határait. Pedig ez egyszerűen lehetetlen.

Tudomásul kellene vennünk, hogy nem attól lesz teljes az élet, hogy hosszú, sőt minél hosszabb. Az élet csak attól lehet teljes, hogy tartalmas. Radikálisan hangzik, de majdnem mindegy, milyen hosszú, ha az ember a neki adatott életidőt teljesnek éli meg. Kedvenc példám Madách Imre *Az ember tragédiájának* egy mondata:

*„Minden, mi él, az egyenlő soká él,
A százados fa s egynapos rovar.
Eszmél, örül, szeret és elbukik,
Midőn napszámát s vágyait betölté.
Nem az idő halad: mi változunk,
Egy század, egy nap szinte egyre megy”.*

Ennél szebben nem is lehet összefoglalni. A tiszavirág ugyanazt az életpályát futja be, mint a tölgyfa, pedig az egyik csak egy napot él, a másik meg évszázadokat.

Ezért szeretnék megosztani önökkel egy ősidőktől ismert keresztény lelki trükköt. Nem kell nagy csodára gondolni, az okos ember magától is rájön idővel. A trükk a következő: a bölcs keresztények minden egyes napnak haláltudattal indulnak neki. *Memento mori* – hangzik a karthauzi szerzetesek köszöntése –, emlékezz a halálra. Ugye milyen furcsa?

Pedig így van és így van jól. A halállal kapcsolatos legtöbb félelmünk ugyanis nem magából a halálból, hanem abból fakad, hogy a társadalom, az egészségügy, a hozzátartozók nem tudnak vele mit kezdeni. Szerintem kevesen tudják, de a szakemberek szerint az emberek általában megérik haláluk közeledtét.¹⁸ Akad is ezzel kapcsolatban egy keserédes történetem.

Egy idős, hívő bácsihoz rendszeresen bejárt a kórházba a lelkész. A bácsi egy napon azt mondta a papnak, hogy ő már hónapok óta érzi, hogy meg fog halni, és kéri a papot, ne szóljon erről a feleségének, mert szegény asszony nem bírná feldolgozni a hírt. A pap megígérte, hogy nem szól. Amikor kiment a kórteremből, szembetalálkozott a feleséggel. Az elmondta a papnak, hogy ő már hónapok óta érzi, hogy a férje meg fog halni, de kéri a papot, el ne mondja a férjének, mert szegény nem tudná feldolgozni, és fél, hogy összeomlana.

Ez a történet arról szól, hogy a halál néha egészen közelről mutatja meg magát, mégis elhallgatjuk, titkot vagy tabut, érinthetetlen, kimondhatatlan tilalmat csinálunk belőle. Ez is mai szokás, a civilizáltságunk tehet róla.

2.1. Hagyaték

Most hallgassuk meg, hogy ír Mózes első könyve a halálra készülődő Józsefről: „József Egyiptomban lakott, mind ő, mind apjának a háza népe. Száztíz esztendeig élt József, és megláthatta József Efraim fiait harmadíziglen. Manassé fiának, Mákirnak is születtek gyermekei, és térdére vette őket József. Azután József ezt mondta testvéreinek: Én meghalok, de Isten bizonyosan rátok tekint, és majd elvezet benneteket ebből az országból arra a földre, amelyet esküvel ígért meg Ábrahámnak, Izsáknak és Jákóbnak. Meg is eskette József Izráel fiait, és azt mondta: Bizonyosan rátok tekint Isten, és akkor vigyétek el innen az én csontjaimat. Amikor József száztíz éves korában meghalt, bebalzsamozták és koporsóba tették Egyiptomban”. (1Móz 50,22–26)

Engedjék meg, hogy a jobb érthetőség kedvéért erős kontrasztal átültessem ezt az esetet a mába. Ma ez a történet körülbelül így hangzana:

„Józsi bácsi nagyon öreg volt már, ezért a testvérei és a gyerekei összegyűltek és megbeszélték a problémát. Látták, hogy Józsi bácsi már nem fog sokáig élni, ám mivel mind nagyon elfoglaltak és nem érnek rá – a szokásos dolgok miatt: család, munka, hobbi –, ezért valahogy gondoskodni kell Józsi bácsiról. Meg kell oldani, hogy édesapjuk ne maradjon egyedül.

Kell valaki, aki ápolja, beadja neki a gyógyszereket, ágyneműt cserél, megeteti meg ilyenek. Az egyik fiúnak volt egy nagyon jó orvos barátja, ezért el tudta intézni, hogy Józsi bácsit befektessék a kórházba. A gyerekek nem hagyták magára idős apjukat. Valamelyikük majdnem mindennap ott volt mellette. Meglátogatták, vittek neki ezt-azt, üdítőt, jó kis otthoni kosztot, gyümölcsöt, vadonatúj kistrádiót, keresztretjvényt, mindent, amire csak szüksége volt. Amikor magánál volt az öreg, akkor persze szeretettel beszélgettek vele. Aztán egy napon a kórházból telefonáltak, hogy Józsi bácsi meghalt. A fiúk azt mondták egymásnak, milyen jó, hogy kórházba vittük, mert mindent megkapott az utolsó heteiben, és szakemberek foglalkoztak vele. Jól cselekedtünk”.

Első pillantásra úgy tűnik, hogy a fiúk tulajdonképpen mindent megtettek apjukért, többet nem is lehetne. De ez csak a felületes megközelítés. Elemezzük mélyebben ezt a József története alapján fabrikált kis esetet.

Az elfoglalt, azaz saját életüket élő rokonok problémának és betegségnek látják azt, hogy édesapjuk haldoklik. Nem értik meg, hogy a halál nem betegség. Ahogy az ember öregszik, ma egyre több gyógyszert kell szednie, és az évek haladtával ezek száma egyre csak nő. Az egész mögött az a képzet rejtőzik, mintha az időskor gyógyítható lenne. A konkrét betegségeken kívül gyógyszert adnak az elkopott ízületekre, a csontritkulásra, az alvászavarra, a látásromlásra, az emlékezetromlásra is, a testi erőnlét javítására pedig vitaminkészítményeket kell szedni. Nem ritka, hogy egy idős ember 10-15 féle gyógyszert kapkod be naponta. Sokan alig vagy nem is tudják a nyugdíjukból kifizetni. A fiúk Józsi bácsira

is úgy gondolnak, hogy a betegnek betegségével együtt kórházban a helye. Sok gyógyszert szed, ami azt jelenti, hogy nem egészséges, tehát gyógyítani kell. Szakápolás kell neki, szakemberek, akik értenek hozzá és kezelik a helyzetet. Aztán bedugják Józsi bácsit a kórterembe. Nemcsak az a baj, hogy ez egy félreértés, az igazi gond az, hogy kiszakítják a távozni készülő embert onnan, ahol lennie kellene: a családból. Pedig az igazság az, hogy a legtöbb ember az otthonában szeretne meghalni.¹⁹

Gondoljuk végig gyorsan. Ha választanunk kell, hogy hol fejezzük be életünket, akkor egy ismeretlen kórtermet, ismeretlen nővéreket és szobatársakat kérnénk, vagy azt a jól ismert, szeretett szobát, ahol utolsó évtizedeinket vagy éveinket töltöttük, ahol minden tárgy, minden sarok ismerős, ahová emlékek, kellemes percek, órák kötnek bennünket? Természetes, hogy mindenki az utóbbit választaná. Józsi bácsit a képzelt történetben nem kérdezték meg a fiai, hogy mit szeretne, hanem vitték a kórházba. Pedig milyen jó, ha az ember maga tud dönteni, milyen jó, ha van lehetősége arra, hogy a megszokott környezetben nézzen szembe az utolsó órával. Egyszerűen azért, mert ott biztonságban érzi magát. A távozni készülő ember számára alapvető, hogy biztonságos, ismert helyen legyen, és olyanok vegyék körül, akik neki a legfontosabbak, akiket nagyon szeret.

Egyik kedves kollégám, Péter mesélte egy-két évvel ezelőtt, hogy testvérével együtt jelen voltak édesapjuk halálánál. Az apa a lakásában, a saját ágyában halt meg, és mindkét fia ott volt. Nem volt beteg, egyszerűen csak betelt számára az élet, szervezete megöregedett és elgyengült. Péter beszámolója szerint apja mindvégig teljesen öntudatánál volt, nyugodt volt, kiegyensúlyozott. Sem félelem, sem maradni akarás nem volt benne. Elbúcsúzott fiaitól, majd egyszerűen elszenderült. Péter előttem állt, amikor mesélte az előző napi halálesetet, és az arca derűs volt. Azt mondta, számára csodálatos volt az a pillanat, mert szenvedést, kétségbeesést nem, viszont teljes békességet látott édesapján, ezért bár végtelenül szomorú, hogy nem látja többé, de nincs benne sötét és keserű gyász.

Mindez a képzeletbeli Józsi bácsinak nem adatna meg, mert fiai ugyan beszaladnak hozzá a kórházba, de nincsenek mellette. Pedig, mivel nagy a család, esetleg megoldhatnák, hogy valaki mindig vele legyen az idegen helyen. Józsi bácsi

ugyan megkapja a gyógyszereket és a szakápolást, csak épp a biztonságérzetet és azt a szeretetet nem, amit egyedül a családtagok képesek megadni. Aztán Józsi bácsi halálakor valószínűleg nincs mellette senki, a szobatársak vagy a nővérek veszik észre, hogy már nincs benne élet.

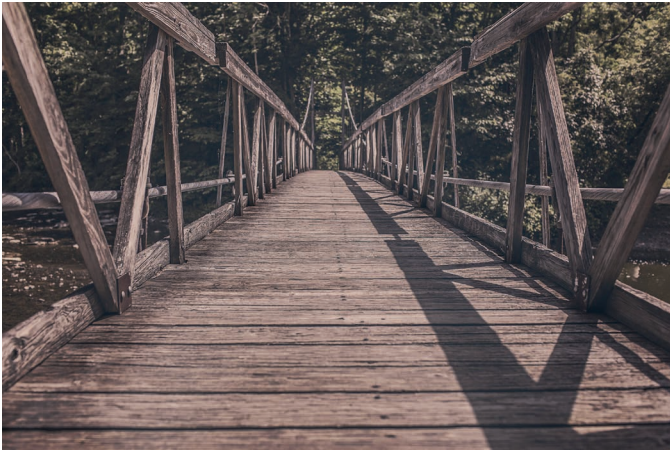
Most pedig nézzük meg, mit olvashatunk ki a Józsefről szóló eredeti bibliai leírásból. „József Egyiptomban maradt: ő és atyja háza népe. József 110 esztendő lett. József meglátta Efraim dédunokáit, Manassze fiának, Machirnak a fiai is József térdén születtek. József meghagyta testvéreinek: »Én meghalok. Isten majd meglátogat benneteket, és visszavezet ebből az országból arra a földre, amelyet Ábrahámnak, Izsáknak és Jákobnak esküvel megígért«. Azután megeskette Izrael fiait: »Ha majd Isten meglátogat benneteket, vigyétek el csontjaimat magatokkal!« József 110 éves korában halt meg”. (1Móz 50,22–26)

Mindjárt az elején azt vesszük észre, hogy József megérezte halálát. Ez már önmagában is figyelemreméltó, mert azt mutatja, hogy József tudatos életet élt. Figyelt magára és az élethelyzeteire, komolyan vette a szervezet és az élet jelzéseit. Mit tett ekkor? Kétségbeesett, sírva fakadt, gyászolta magát vagy elsíratta életét? Nem, hanem összehívta testvéreit, és teljes nyíltsággal és higgadtsággal elmondta nekik, hogy meg fog halni. Ezután pedig végrendelkezett. No, persze nem egészen úgy, ahogy mi szoktunk napjainkban. Nem a meglévő ingóságait osztotta szét, hanem – és ez döntő különbség, amit már korábban is említettem – előretekintett. A jövőbe nézett, és a jövőre nézvést adott útmutatást. Amit elmondott, az az ősatyáknak tett ígérettel kapcsolatos tanúságtétel. Józsué arra használta élete utolsó óráit, hogy hitéről és a törzs, a család hagyományáról, egységéről és jövőképéről tanuskodjon.

Azt hiszem, nem tudom eléggé kihangsúlyozni ennek a fontosságát. Nem magával volt elfoglalva. A körülállók sem arról kérdezték, hogy hol és mennyire fáj neki, hanem a jövővel foglalkoztak, urambocsá' a közös jövővel. – Hát lehet egy haldoklónak jövője?! – Persze hogy lehet. Ideális esetben a távozó ember és a maradók jövőképe ugyanaz. Ugyanazt a hitet, ugyanazt az örökséget, ugyanazokat a célokat követik. – Mi ennek az értelme? – kérdezhetnék. Az, hogy élő láncolat, igazi lelki folyamatosság, a halálon is átívelő, élő kapcsolat van a generációk között. Ez egy család apáról fiúra szálló öröksége, olyasmis, ami pótolhatatlan az utódok számára.

Én személy szerint a nagyszüleimtől könyveket és néhány öreg bútort, személyes tárgyat örököltem. Ami viszont igazán fontos lett volna számomra, az az ő iránymutatásuk, lényeglátó tapasztalatuk. Egy-két tömör mondat, amiben összefoglalták volna nekem azt, hogy miben hittek, hogy miben hittünk mi, a mi családunk, hogy nekünk mi a fontos, merre tekintsek a jövőbe.

József mindezt megadta a fiainak. Ez a szellemi vagy lelki örökség egyszerre szól a hitről és a környező világról. Összekapcsolja az utódokat Ábrahámmal, Mózesrel, Jézussal, az apostolokkal, velük és a hitéletlen keresztül Istennel. Ennél többet semmilyen vagyontárggyal nem lehet adni. Ma az emberek pénzt és lakást szeretnek örökölni, mert a véglete-kig anyagi világban élünk. Pedig az ilyen lelki, szellemi örökség sokkal fontosabb az utódok számára, mert ez egy egész élet programját adhatja, s vigaszul, támaszul szolgál-

hat minden nehézség közepette, hogy aztán ők is továbbadják majd gyermekeiknek.

Ezután pedig József érdekes dolgot tett. Megeskette fiait, hogy ha majd elfoglalják Kánaán földjét, csontjait vigyék magukkal. Ugyan mégis minek? – kérdezi a mai ember. – Hát nem mindegy már Józsefnek, hol van eltemetve?

Ez a mondat persze szó szerint is értelmezhető, de szimbolikus jelentést is hordoz. Arról szól, hogy Izrael népe még nem érte el azt, amiért egykor Ábrahám elindult Háránból. Még nem teljesült be mindaz, amit Isten nekik ígért. A mi mai viszonyainkra lefordítva azt jelenti, hogy az utódoknak még fontos feladataik, kötelességeik vannak. Erre pedig emlékeztetni kell őket. Mégpedig az időseknek. Fel kell hívni a figyelmüket mindarra, ami nekik fontos volt, amit ők is örökségként kaptak. Ugyanakkor arra is utal, hogy a halál nem választja el végleg egymástól a családtagokat. Bárhová mennek, a holtak emlékezete és mennyei élete, közbenjárása az élőkkel marad; továbbá azt is jelenti, hogy az ősök emlékéiről, emlékezetéről gondoskodni kell, őket számon kell tartani, és tovább kell adni mindazt, amit ők tudtak egykor.

Ezután pedig József meghalt. Ebben a szövegben sincs sem drámai, sem tragikus szín. Egész egyszerűen elmúlt. Érdektelen a beszámoló, szinte meglepően tárgyilagos. Nem véletlen ez sem. Normális esetben és egészséges emberek gondolkodásában a halál nem valami ijesztő dolog, hanem egy természetes folyamat része. *Abbé de Tocqueville*, egy nagy teológus így írt: „Sok embert láttam már meghalni. Egyikük sem félt, amikor a vég közeledett”.

Csuang-ce, a taoista bölcs mondotta: „Az emberek csak azért félnék a haláltól, mert képtelenek belátni, hogy az élet és halál nem két független állapot, hanem csupán ugyanannak a természetes folyamatnak két állomása, és hogy minden egyes pillanatban mindkettő jelen van”. Mindez benne van József halálának tömör és tárgyilagos leírásában. A Szentírás ugyanígy tanúskodik a többi ősatyával kapcsolatban is.

2.2. Élet a halál után

A mi keresztény hitünk pedig nemhogy félelmetessé tenné a halált, hanem arra tanít, hogy az igazi élet, a mennyei Atya örök élete majd csak a halál után és a halállal kezdődik. Ezért a valóban hívő ember számára a halál tényleges nyereség, mert ha Isten akarata szerinti életet élt, akkor nincs mitől tartania, a sírral kezdődő út a mennyei boldogságba vezet. Pál szavaival: „a bűn zsoldja a halál, Isten kegyelmi ajándé-

ka azonban az örök élet Jézus Krisztusban, a mi Urunkban”. (Róm 6,23) Avagy a Filippi levélben. „Hiszen számomra az élet Krisztus, a halál pedig nyereség. Ha meg tovább kell élnem, az gyümölcsöző munkát jelent. Nem tudom tehát, mit válasszak. Mind a kettő vonz: Szeretnék elköltözni, hogy Krisztussal egyesüljek, mert ez mindennél jobb volna. De hogy értetek életben maradjak, arra nagyobb szükség van”. (Fil 1,21–24) A hitetlen fül számára talán riasztóan cseng az apostol lelkesedése, a hívő azonban benső békét és megnyugvást merít belőle.

Miért rajong Pál ilyen olthatatlan buzgalommal? Mit jelent számára az, hogy Krisztussal egyesül? Kedves testvéreim, mindaz, amit a modern ember a földi dolgokba képzel bele, s amit itt ebben az anyaghoz kötött létben elérni vágyik, nevezetesen a halhatatlanság, az Istennél mint örök élet vár ránk. Hogy milyen lesz az? A keresztény hit szerint a fizikai halál után már nem lesz idő és tér, úgy, ahogy azt földi életünkben megszoktuk. Olyan létmód vár ránk, melyről túl sokat nem tudunk mondani, de azt határozottan tudjuk, hogy az ember ebben az új kezdetben teljesen és tökéletesen részese lesz Istennek. Pál így ír a második Korinthusi levélben: „Tudjuk ugyanis, hogy ha földi sátrunk leomlik, Istentől kapunk lakást: örök otthont a mennyben, amit nem emberi kéz épített”. (2Kor 5,1) Majd így folytatja: „Mindnyájunknak meg kell ugyanis jelennünk Krisztus ítélőszéke előtt, hogy ki-ki megkapja, amit testi életében kiérdemelt, aszerint, hogy jót vagy gonoszt tett-e”. (2Kor 5,10)

Vagyis ugyan az életből semmit nem viszünk magunkkal, sem rangot, sem címet, sem vagyont, sem hatalmat, sem pénzt, de mindaz, amit tettünk, ahogy éltünk, ahogy felhasználtuk az életben kapott lehetőségeinket, ahogy embertársainkkal bántunk, az meghatározó lesz számunkra, amikor letesszük a földi létet.

Ezzel kapcsolatban egy nagyon érdekes megjegyzést olvastam az egyik könyvben. Azt írta, hogy a haldokló számára nem az a nehéz, hogy szembenézzen az elmúlással, hanem hogy szembenézzen azzal az élettel, ami leélt, és azokkal a cselekedetekkel, amelyeket tett. A halállal kapcsolatos szorongások mögött nagyon sok esetben inkább az élet miatti szorongások rejtőznek.²⁰

Mindjárt érthetőbb lesz, mire is gondolok pontosan. Az Újszövetségben két helyen találjuk meg a Miatyánkot, a legfontosabb keresztény imádságot. Lukácsnál és Máténál olvasható ez az ima, melyből minket most egyetlen sor érdekel: „bocsásd meg vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek”.

Mindannyian értjük ezt a mondatot, ahhoz, hogy a mi bűneink bocsánatot nyerjenek Istennél, nekünk is meg kell bocsátanunk azok bűneit, akik bennünket megbántottak. Azonban Lukács – és a Didakhé apostoli irat a 2. századból – nem a bűn szót használja, hanem az adósság kifejezést. Nagyon érdekes, mert így még konkrétabbá válik a sor értelme. Hallgassuk csak meg most az adósság szóval az imát: „...engedd el adósságunkat, amilyen mértékben mi is elengedjük azoknak, akik nekünk adósak...”.²¹ Az adósságra használt szentírási görög kifejezés, az *opheiléma*, valóban adósságot, tartozást jelent, de nem kizárólag anyagi értelemben, hanem a mindennapi élet kapcsolati szintjén. Jézus valójában azt mondja, hogy teljesítsük egymás iránt emberi kötelességeinket, ne legyen közöttünk harag, egyenetlenség, szeretetlenség. Amikor az imént azt mondtam, hogy az elmúlásban a leélt étellel való szembenézés a nehéz, akkor pontosan azokra az emberi, kapcsolati, érzelmi adósságokra gondoltam, amelyeket mások felhalmoztak velünk kapcsolatban, és amit mi felhalmoztunk másokkal kapcsolatban.

Lassan már úgy tűnhet, hogy ez a mániám, de megint csak arra szeretnék rámutatni, hogy a tudatosság elengedhetetlen ahhoz, hogy az ember békében, nyugodtan és a dolgokat maga körül elrendezve tudja befejezni az életet. Ez az „adósságtétel” valójában az önmagunkkal való szembenézés

és elszámolás. Ahogy láttuk, a halál után is ez vár ránk, ezért már életünkben el kell kezdeni. Csupán mellékesen szeretném megjegyezni, hogy az igaz önismeretnek is alapfeltétele, hogy időnként szembenézzünk magunkkal, és alaposan átgondoljuk cselekedeteinket, viszonyainkat. A keresztény életben ez a lelkiismeret-vizsgálat, a gyónás egyik értelme. Isten a bűnbánat szentségén keresztül nemcsak tudatosítja bennünk hibáinkat, hanem fel is oldoz az elkövetett bűnök alól. Minden egyes gyónással, minden őszinte bűnbánattal boldogabbá tesszük jelen életünket, és előkészítjük az eljövendő örök életet.

A mennyországot sokan talán egy kifejezett helyként képzelik el, amilyenek a filmekben szokták bemutatni. Minden tiszta, fehér, ragyogó, békés, nyugodt, nincs nélkülözés, mindent áthat a szeretet. Ha őszinték vagyunk, akkor ez inkább egy idealizált föld képe, nem a mennyeké. Ez az a világ, amiben élni szeretnénk ebben az életünkben, de nem az, ami Istennél kezdődik számunkra.

Kérem, emlékezzenek vissza arra, amit az ószövetségi hit halálképzetéről mondtam, nevezetesen hogy a halált elsősorban kapcsolatnélküliségként képzelték el, vagyis olyan állapotként, amelyben az ember már nem tud Istenhez fordulni, amikor már nem tudja elérni őt. Tökéletes kiindulópont ez a mennyekhez, mert ha helyesen akarjuk értelmezni az örök életet, akkor azt kell mondanunk, hogy az majd a tökéletes közösség lesz Istennel.

Isten teremtményi mivolta azt jelenti, hogy ő a teljes és tökéletes létezés, aki azért teremtett mindent, hogy teremtményei osztozzanak az ő tökéletességében, és őt dicsőítve és imádván, maguk is bekapcsolódhassanak az ő teljességébe és tökéle-

tességébe. Mindez már életünkben megvalósul az egyházban, a szentmisékben, imádságokban, elmélkedésekben, de csak részlegesen. Úgy is mondhatjuk, hogy az Istennel való igazi és teljes közösségtől a földi élet választ el bennünket. Nem tudjuk, egészen pontosan milyen is lesz, ám azt biztosan tudjuk, hogy amennyire jelen fogalmainkkal megragadható számunkra, örök boldogság, változatlan tökéletesség²² lesz. Kérem, ne úgy tekintsenek az üdvösségre, mint az isteni jutalom vagy büntetés kérdésére. Sokkal inkább azt mondhatjuk, az üdvösség az élet meggyógyulása vagy beteljesedése.²³ Nem arról van szó, hogy Isten egyeseket kiemel a többiek közül és másokkal szemben valamilyen előnyben részesít. Hanem azáltal, hogy részesít a maga isteni létében minket, tökéletesen megbékélteti önmagával az embert és mindeneket. Az utolsó ítéletet „békebíróságként kell elképzelnünk, nem büntetőbíróságként”.²⁴ Az emberi életet ezért helyesen úgy kell értelmeznünk, mint olyan életet, amely a végső, mennyországbeli boldogságra teremtett. Akkor töltjük be a földön igazi emberi hivatásunkat, ha hitben, megtért életet élve, Isten akaratát követve élünk és halunk. Lám, ismét a tudatosságra kell rámutatnom.

Minthogy sokat beszéltem erről a tudatosságról, most térjünk át előadásom utolsó részére, melyben felvázolom, mi mindent tehet a hívő ember a Bibliát követve teljes értékű és békességes, boldog öregkoráért, valamint kegyelemteljes és méltó haláláért.

3. A hívő időskor feladatai

Az időskor feladatainak mottóját a 90. zsoltár egyik verse foglalja össze: „Taníts úgy számlálni napjainkat, hogy bölcs szívhez jussunk!” (Zsolt 90,12)

Ismételtem, az öregségre tudatosan kell felkészülni. Manapság az öregségre készülés alatt csak az öngondoskodást, a nyugdíjra irányuló, magánnyugdíjpénztári befizetésekkel való felkészülést értik. Fontos azonban megérteni, hogy

mindez csak a létfenntartást biztosítja, de arra nem készít fel, hogy mit kezdjen az ember az életével. Nem is szokás felkészíteni arra, hogy miként kezelje lelkiileg a testi elerőtlenedést, a szervek csökkent működését. Nem szokás felkészíteni, hogy hogyan viszonyuljon a nyugdíjazás után saját magához vagy a tartalom- és célvesztett időhöz, ami rászakad. Nem készítik fel arra sem, hogyan ne érezze magát haszontalannak, nem készítik fel, hogyan élje meg lelkieken az idős barátok, rokonok elvesztését, mit kezdjen akkor, amikor házas-társát el kell temetnie, és még sorolhatnám.

A fenti kérdésekben van valami közös. Mindegyikre a hit ad választ. Isten az, aki ezeket a kéréseket megválaszolja, sőt merem állítani, ő az egyetlen, aki igaz válaszokkal szolgál.

A méltó öregkor méltó felkészüléssel élhető meg – különösen lelki téren. Tudatosan el kell fogadni előbb a gondolatot, majd a tény is, hogy idősödve az ember egészsége, korábbi aktivitása változik, hogy ereje, készségei és képességei csökkenő teljesítményt adnak. Sokan ezt veszteségként élik meg, szegényérzettel vagy elfásulással, fájdalmas beletörődéssel viselik, mint egy terhet.

Gyötör a köszvény (1Kir 15,23), a szellemi erők lankadnak (JSir 3,13), a szemek elgyengülnek (1Móz 27,12; 1Sám 3,2.4.15; stb.). „*Most nyolcvan esztendőös vagyok. Meg tudom-e még különböztetni, mi a jó és mi a rossz? Ízlik-e még szolgádnak, amit eszik vagy iszik?*” (2Sám 19,36 stb.) A Szentírás számára természetes, hogy a testi funkciók, az érzékszervek élessége, az izmok ruganyossága csökken, de mindezt – bár olykor erős panaszok közepette teszi – nem tekinti betegségnek, hanem az emberi élet természetes velejárójának.

Előbb-utóbb mindenkinek el kell kezdenie tudatosan foglalkozni saját öregségével. Fel kell tenni a kérdést, hogy hogyan képzeled el a saját öregkorát? Hogyan szeretné megélni a mindennapokat? Mit fog csinálni? Azt is el kell képzelnie, hogyan, hol, milyen körülmények között szeretné befejezni életét? Már fiatalabb korban keresni kell és meg kell találni azt a tartalmat, amivel az ember ki fogja tölteni idősödő éveit.²⁵ Nem elsősorban a hobbikról van szó, mint rejtvényfejtés, sakk, pecázás meg a nyugdíjasklub foglalkozásai, kirándulások. Bocsánat, hogy ezt mondom, de ezek csak időtöltések, segítenek elmúlatni az időt, de nem szolgálnak tartalommal. A tartalom más, valami olyan, amiért érdemes felkelni, ami nemcsak programot, de valódi tevékenységet ad, amiben az idősödő ember mindazt, amit egy életen át felhalmozott tudásként és tapasztalatként, kamatoztatni tudja, ami pozitívan hat rá is vissza, ami további perspektívát, életcélt és jövőt ad neki.

További szempontokkal szolgál egy német kutatócsoport felmérése,²⁶ mely szerint az idősödő embereket elsősorban gyakorlatias kérdések foglalkoztatják a következő fontossági sorrendben:

1. a mindennapi élettel való elégedettség;
2. az adottságok kihasználása, az apró dolgok, események öröme;
3. az érdeklődési kör megtartása és kiterjesztése;
4. békesség és belső nyugalom keresése;
5. az elmúlás kérdése, vallási témák;
6. testi bajok, betegségek;
7. az elmúlt élettel való szembenézés, számvetés.

Látható, hogy a gyakorlatiság mellett alapvető az öregedő ember számára a kérdés: hogyan találok meg a helyemet a társadalomban, illetve a saját életemben?²⁷ Nézzük, miként válaszol a Szentírás a fentebbi szempontokra, milyen útmutatást kapunk a Bibliából?

1) Mindennapi elégedettség

Jézus így szól szent Lukács evangéliumában: „Vigyázzatok és óvakodjatok minden kapzsiságtól, mert nem a vagyonban való bővelkedéstől függ az ember élete”. (Lk 12,15) Félreértés ne essék, itt nem a szerzetesek evangéliumi szegénységéről van szó. Jézus nem azt mondja, hogy legyünk szegények, hanem csak azt, hogy ne legyünk gazdagok. Lényeges különbség. Mindezt megérthetjük Zakeus történetéből. Zakeus az adó- és vámszedők vezető beosztású főnöke volt Kafarnaumban. Ez azt jelentette, hogy nagyon sok pénz ment át a kezén, és ne legyenek illúzióink, valószínűleg Zakeus sem volt kevésbé korrupt, mint azok, akik túl sok pénzzel kerülnek személyes kapcsolatba – tisztelet a kivételnek. Római birodalmi alkalmazottként ő felelt az éves adók és vámok beszedéséért. Szóval, mi tagadás, Zakeus korrupt hivatalnok volt, aki hatalmas vagyont harácsolts össze. Nem érdekelte semmi, csak a pénz.

Amikor azonban Jézussal találkozott, minden egy pillanat alatt megváltozott. Zakeus megtért és ezt mondta Jézusnak: „vagyonom felét a szegényeknek adom, és ha valakit valamilyen megcsaltam, négyannyit adok helyette”. (Lk 19,8) Nem adta az egész vagyonát a szegényeknek, hanem a felét. Azoknak pedig, akiket megkárosított, négyszer annyit adott, mint amennyit elvett tőlük. Jézus erre így felelt: „Ma üdvösség köszöntött erre a házra...”. (9. v.). Az Úr nem firtatta, hogy miért nem az egész vagyon lett a szegényeké. Az ő elvárása az volt, hogy Zakeus megtérjen, és ne ragaszkodjon túlságosan ah-

hoz, amije volt – a vagyon nagyságától függetlenül –, és arányosan megossa a rászorulókkal, ne csupán a maga javára fordítsa. Zakeus a vagyonát jóra kezdte fordítani.²⁸ Mi a baj a nagy vagyonnal? Csupán annyi, s lám ez sem mai tapasztalat, mert már a bibliai ember is tudta, hogy az egyik ember túlzott gazdagsága szükségszerűen a másik ember szegénységének az okozója és növelője.²⁹

Maga Jézus sem volt szegény. Mielőtt tanítani kezdett, körülbelül 30 éves koráig apja műhelyében dolgozhatott mint ács vagy épületasztalos. Ez akkoriban tisztességes megélhetést biztosított. Amikor megkezdte tanítói munkásságát, felhagyott a szakmájával, de nem lett nincstelen. Lukács elmeséli, hogy többen, tehetős asszonyok, vele és a tanítványokkal tartottak: „Mária, melléknevén magdalai, akiből hét ördög ment ki, Johanna, Heródes intézőjének, Kuzának a felesége, Zsuzsanna és még sokan mások, akik vagyonukból gondoskodtak róla”. (Lk 8,2b–3) Amikor a katonák keresztre feszítése után megosztottak köntösén, látták, hogy értékes, egyedi darab, mert varratlan, egy darabból készült, minden bizonynyal méretre szabott anyag lehetett (Jn 19,23–24) Keresztelő János azt mondta, még saruszíját sem méltó megoldani (Jn 1,27). Tudnunk kell, hogy a szegényeknek nem volt sarujuk, azok mezítlábasként jártak mindig, míg a tanítványoknak volt lábbelijük.³⁰ Sőt, Jézusnak komoly anyagi támogatottsága lehetett, hiszen külön pénztárosa volt a közösségnek, iskarióti Júdás személyében.

Jézus tehát azt tanítja nekünk, hogy ne vágyaink kielégítésében leljünk örömet és elégedettséget, hanem elégedjünk meg azzal, amink van, amit az élet adott, amit sikerült elérni. Ám bármekkora vagyona legyen is valakinek, fontos, hogy ne csak magára gondoljon belőle, hanem jótékony célokra is fordítsa pénzét, lehetőleg közvetlenül a szegényeknek juttatva az adományt.

2) Az élet apró örömei

Ide kívánczok egy találó történet. Egyszer egy idős hölgy elment a paphoz, s arról kezdett neki panaszkodni, hogy neki már semmi öröme nincs az életben, a napjai keserűségben telnek, a szomszédokkal haragban van, mindenféle rosszat terjesztenek róla, az emberek figyelmetlenek vele és udvariatlanok. Ám ekkor a pap hirtelen így szólt: – Milyen gyönyörű brossa van. – Az asszony egy pillanatig zavartan állt, majd elmosolyodott a kedves bók hallatán. – Ugye, milyen gyönyörű? Én magam választottam, annyira tetszett. – Ekkor a pap így folytatta: – Mondja, ha olyan valakivel találkozott volna, aki otromba, ronda brosst visel, maga is olyat vett volna? – A hölgy elképedt. A pap komolyan folytatta. – Az ön viszonya másokhoz éppúgy ékesítheti önt, mint ez a bross. Mások viselhetnek ronda brosst, vagy viselkedhetnek csúnyán, ön azonban ennek ellenére hordhat szép brosst, és viselkedhet velük helyesen. Vagyis, ahogy a brossával nem igazodik mások ízléséhez, úgy a viselkedésének sem kell attól függenie, hogy mások hogyan viselkednek önnel. – A hölgy még jobban megrökönyödött. – Azt akarja mondani, hogy annak ellenére legyenek kedves az emberekkel, hogy ők nem azok velem? Mégis mi hasznom lenne ebből? – fakadt ki keserűen. A pap elmosolyodott. – Ha valakivel ön rosszul bánik, akkor ön a rossz ember. Ha kedves valakivel, akkor ön az, aki kedves. Ha megértő valakivel, akkor ön lesz megértő. Mindebből semmi haszon nem származik, de amikor kedves valakivel, akkor ön kedves lesz.³¹

Bizony ez azt jelenti, hogy az élet apró dolgaiban bármikor felfedezhetjük az örömet, a szeretetet, mert valójában semmiben nem függünk másoktól. A másokkal kapcsolatos bosszúság a mi szívünkben, lelkünkben, gondolatunkban keletkezik és él tovább, ezért rajtunk áll, hogy az élet dolgaiban, akár az öregedés folyamatában a rosszat vagy a másképpen jót fedezzük fel.

A tízparancsolat második parancsa így szól: „Isten nevét hiába ne vedd!”, eredetiben körülbelül így hangzik: „Ne le-

gyenek neked idegen isteneid színeim előtt”. Ezzel Isten azt mondja, hogy semmit ne helyezünk elé, semmivel ne takarjuk el a látókörünkben azt a jót, amit ő adott az emberiségnek. Az öregkor nyelvén pedig így mondhatjuk: mindig maradjunk nyitottak az értékek iránt, mindig lássuk meg a jót, mert ahhoz, hogy élvezzük az életet, az Isten adta jóságra való nyitottság és éberség szükséges.

3) Az érdeklődési kör megtartása és kiterjesztése

Ez nehéz kérdés, mert a mai társadalom teljes mértékben ennek ellenében hat. Amikor valakit nyugdíjaznak, az egyben azt is jelenti, hogy inaktivizálják, azaz – hacsak nem különleges tudású vagy tekintélyű ember – sokszor lemondanak róla. Holott nemcsak az idősek, de az egész társadalom számára kulcsfontosságú lenne, hogy az idősek ott legyenek a legkülönbébb szervezetekben, az élet minden területén és mindaddig, amíg ők igénylik és nekik szükségük van rá, addig aktívak maradhassanak.

Ez leginkább abban nyilvánul meg, hogy Jézus idejében és korábban is a zsidóság múltjában az idősek mindig a tekintélyt és a bölcsességet képviselték. Ők bíráskodtak, ők adtak tanácsot, örökítették a kulturális, vallási hagyományokat, a történelmet, a korábbi generációk tapasztalatát és tudását, ők voltak a beavatók és tanúságtevők a fiatalabb generációk számára.

A Biblia tanúsága szerint az idősek külön kört alkottak a helyi egyházakon belül. „A tanítványok elhatározták, hogy tehetségükhöz mérten segítik anyagilag a júdeai testvéreket. Ezt meg is tették: Saullal és Barnabással adományokat küldtek a presbitereknek”. (ApCsel 11,30), Itt a presbiter a vének tisztségét jelöli. Az ApCsel 14,23-ban kifejezetten a keresztény áldozópapság előképét látjuk a vének felszentelésében, akiket itt a szöveg előljáróknak nevez: „Az egyházak élére (kézrátétellel) előljárókat rendeltek, és imádkozva, böjtölve az Úr oltalmába ajánlották őket, akikben hittek”. (ApCsel 14,23) Pál apostol leveleiben később már a papokat jelenti a vén vagy presbiter fogalma: „A papok, akik tisztüket jól töltik be, kétszeres megbecsülést érdemelnek, főképpen, ha az evangélium hirdetésében és a tanításban fáradoznak”. (1Tim 5,17) A Tituszhoz írott levél 1. részéből kiderül, hogy akit papnak vagy püspöknek választanak, annak eleve élet-tapasztalattal kell rendelkeznie, akinek gyerekei vannak, aki tudja vezetni a maga háza népét, aki már látott egy s mászt az életben, aki már életében bizonyította jóra való alkalmát. Magyarán az illető nem lehet középkorúnál fiatalabb, ami abban a korban már érett korú embert jelentett. Pontosan ebből a hagyományból ered, hogy ma a katolikus, ókatolikus püspökké szentelés alsó korhatára 35 év. Ez alatt nem szabad senkit püspökké szentelni, mert még nem lehet érett a szolgálatra. Látható, hogy Jézus idejében – bár az öregség ugyanolyan bajokat jelentett, mint ma – az öregeknek megvolt a méltó és tisztességes helyük és feladatuk a társadalmon, a családon és az egyházon belül is. Mindaddig számítottak az aktivitásukra, amíg ők képesek voltak ellátni a szolgálatot, amíg ők is szükségét érezték a szolgálatnak.

A mai korra lefordítva ez azt jelenti, hogy az egyházi közösségekben az idősekre továbbra is kiemelt feladatok várnak, a gyülekezetekben ma is számítanak szolgálataikra és bölcsességeikre. Fontos és áldásos lenne, ha nemcsak az

egyházakban, de civil területeken is történnének ilyen változások, aminek épp az lenne a lényege, hogy az idősök ne egymásra maradjanak, mint egy nyugdíjasklubban, hanem valamennyi generáció együtt, közösen, aktív közösségben élje meg mindazt, ami az egészséges emberi élethez és életkorhoz Isten által hozzátartozik és rendeltetett.

4) Békesség és belső nyugalom

Lukács szavai tanulságosan mutatnak utat a belső békesség kérdésében. „Dicsőség a magasságban Istennek, és békesség a földön a jóakarát embereinek!” (Lk 2,14)

A béke és békesség az ószövetségi nép számára különösen fontos volt. Attól kezdve ugyanis, hogy Isten kivezette őket Egyiptomból, majd a pusztában negyven évig vándoroltak, állandó harcban álltak más népekkel. Először Kánaánt kellett elfoglalniuk, majd a különböző hódítókkal, egyiptomakkal, ammonitákkal, asszírokkal, perzsákkal, rómaiakkal kellett megküzdeniük. A béke olyan becses valami volt számukra, amit feltétlenül Isten adományának tekintettek. „Békében élt ugyanis az ország, és nem volt háború ezekben az években, mert az Úr békességet adott”. (2Krón 14,5b)

Izrael nagyon pontosan tudta, hogy az igazi béke csak harc és győzelem árán szerezhető meg. Ha csak abbamarad a harc, akkor az fegyverletétel vagy tűzszünet. Béke akkor lehetséges, ha a harc kimenetele egyértelműen eldőlt, s a győztes fél békét kínál a legyőzöttnek.

Ha azonban Izrael népének harcait vizsgáljuk, nem állhatunk meg a történelmi és hadi helyzeteknél. Nagyon fontos, hogy lelki szinten is lássuk azt a küzdelmet, amit a kiválasztott nép folyamatosan vívott. Az ókori zsidóság Istenhez fűződő viszonyát az Istentől való állandó elpártolás és megtérés jellemezte. Ezért külsődlegesen az ellenséggel, belsőlegesen saját rossz hajlamaival és bűneivel kellett szembenéznie.

Számunkra, keresztények számára mindez nagyon fontos, hogy megértsük Krisztus békéjét. Ugyanis, bármily furcsa, az Isten által adott béke is csak harc árán szerezhető meg. Isten megvívta harcát a rosszal, az elidegenítővel szemben és békét szerzett az emberrel Krisztus kereszthalála által. Ahogy Pál írja:

„Úgy tetszett (az Atyának), hogy benne lakjék az egész teljesség, s hogy általa bekítsen ki magával mindent a földön és a mennyben, minthogy ő a kereszten vérével békességet szerzett. (Kol 1,19–22)

Tudjuk, hogy Jézus Krisztus kereszthalála a bűnt és a halált győzte le. Lám, itt is a győzelem a béke forrása. Többek közt ebben különbözik a keresztény út a keleti filozófiáktól és vallásoktól. Ott az ember leül, figyel a légzését, meditál, majd harmóniába jut. Nekünk meg kell harcolnunk hiányosságainkkal, hibáinkkal, önzésünkkel, bűneinkkel, s a felet-tük aratott győzelmünk hozza el nekünk az igazi, végleges békét, Krisztus által. „Vessétek le a régi embert szokásaival együtt, és öltösetek föl az újat, aki állandóan megújul Teremtőjének képmására a teljes megismerésig”. (Kol 3,9–10)

A békesség valójában a bűn elleni harc legszebb gyümölcse. A bűn elleni győzelmet a bűnbánat jelzi, a győzelem kinyilvánítása a bűnbocsánat és a feloldozás, a békesség pedig tulajdonképpen a bűnbocsánat szentségének hatása. A bűn-

bocsánatot az Atya küldi a Szentlélekkel, a Fiú közbenjárására. A békesség is vele adatik nekünk.

A béke hétköznapjainkban érzelmi szinten, a lelki nyugalomban jelentkezik, aminek alapja a lelkiismereti nyugodtság, ami a helyes életvitel és cselekedetek tudatában történő megnyugvást jelenti. Ám ennek ellenére tudnunk kell, hogy a békesség nem hangulati tényező, hanem kegyelmi ajándék, gyümölcs, ami a lelki növekedésből és megszentelődő éresemből fakad, akár érezzük, akár nem. „A Lélek gyümölcse viszont: szeretet, öröm, békesség, türelem, kedvesség, jóság, hűség, szelídség, önmegtartóztatás”. (Gal 5,22) Egy tudós szerzetes ezzel kapcsolatban okosan jegyezte meg, hogy a magyar bibliafordítás nem pontos, a görög szövegben egyes szám áll, vagyis a Léleknek csupán egy gyümölcse van, a szeretet, minden más, így a béke is ennek a szeretetnek a megnyilatkozási formája.

Látható, a valódi békesség a megingathatatlan és igaz lelkiismereten, a megszentelt életen alapszik. Ez a békesség az alapja a közösség, az egyház életének is. A béke valódi, keresztény definíciója így hangzik: külső és belső egyensúly, az isteni akarat, az emberi ösztön és szabadság harmonikus egysége. Olyan földi és transzcendens egység, melyben az evilági és az azon túli között nincs semmilyen feszültség, sőt az e világi az isteniből táplálkozik és oda hat vissza dicsőítéssel, hálaadással, imádással. Így aztán szorosan összetartozik az Isten dicsősége és az ember békessége.

Ha egy pillanatra a héber köszönésre, a shalom szóra tekintünk, most már elmondhatjuk, hogy a shalom mindenfajta jó dolgot, helyes életet, Isten akarata szerinti életvezetést,

anyagi és lelki jólétet is jelent, nem pusztán a harc hiányát. Jelenti továbbá a tökéletességet, biztonságot, egészséget, növekedést, csöndességet, a jó emberi kapcsolatokat, és még sorolhatnánk. Békességre törekedni egyet jelent a szeretetre való törekvéssel, jelenti, hogy a másik javát szeretnénk előmozdítani. Olyan törekvés a békeszerzés, mely valóban a lelki egység felé mozdít el, ahogy az apostol írja. „Törekedjete rá, hogy a béke kötelékével fenntartsátok a lelki egységet”. (Ef 4,3)

Az időskornak ezt a benső egységet, békét, Istennel való szilárd közösséget kellene kifejeznie. Ugyan kiről vegyenek példát a fiatalok, ha nem az idősekről, ha nem saját szüleikről, nagyszüleikről. Fontos tudatosítani, hogy amikor a társadalmi szerepről és megbecsülésről esik szó, akkor az idős generáció vállán ma is ott a példamutatás terhe és egyben nemes kötelessége is. Különösen a békesség, megbékélés, békeszerzés területén kellene minden idősödő embernek pozitív példát adnia a fiatalabb generációknak. Ez pedig csak hitben, hit által, kegyelemből lehetséges. E téren a vallásos nevelés, a hit értékrendszere pótolhatatlan.

5) Az elmúlás kérdése, testi bajok, betegségek

Az élettől búcsúzás folyamatában az emberek többségénél jellemzően megjelenik a félelem-fájdalom-feszültség hármas egysége. Ha valaki betegséggel küzd, általában a fájdalom alakítja ki a félelmet, amely állandó feszültséget eredményez és tovább táplálja a fájdalmat, egyre jobban elmélyítve e

hármas együttállás fokozódó hatásait. Mindez stresszt eredményez a betegben, amely komolyan kihat mindennapjaira, életminőségére. Kialvatlanná, ingerlékennyé teszi. Azonban azt is tudnunk kell, hogy türelemmel, odafigyeléssel csökkenthető ez a stressz, és közvetve vagy akár közvetlenül oldható a félelem és a fájdalom is.

A félelem akkor van az ember kárára, ha uralkodni kezd rajta, s nem ő uralja. Jézust egyáltalán nem tartotta hatalmában a félelem szenvedése során. A félelem fölötti uralom azt jelenti, hogy nem befolyásolja döntéseinket, szabadok maradjunk, nem kényszer hatására döntünk vagy cselekszünk.

A kereszten szenvedő és szomjazó Jézus minden ember ösképe. Jézus Krisztus szenvedéseiben felismerhetjük saját szenvedésünket is. Ez nem csupán annyit jelent, hogy ő is szenvedett, mi is szenvedünk, s ez közös bennünk. Ez önmagában édeskevés.

Jézus szenvedésében osztozni azt jelenti, hogy amint az ő szenvedésének célja volt, úgy a mi szenvedésünknek is célja van, és mi felismerjük ezt a célt és magunkévá tesszük. Úgy győzünk a halálfélelem fölött, hogy a céltudatosság által integráljuk. Számunkra a halál nem az élet vége, hanem az örök élet kezdete. Az agónia pedig nem kiszívás, hanem a vajúdás, az új életre születés nehézsége. „Amikor testvéreink elviselték a rövid ideig tartó szenvedést, a mulandó élet ellenében elnyerték Isten szövetségének ígéretét” (2Makk 7,36). Úgy is mondhatjuk, ez az ára. A halál olyan rév, melyen akár hittel, akár hitetlenül, akár Istennel, akár Isten nélkül, de át kell kelni, ha tetszik, ha nem.

Meglepődtem, amikor azt olvastam egy könyvben, hogy halálos ágyán minden ember hívó lesz. Bizony, mert csak akkor képes elengedni az életét, ha megnyugszik a tudatban, hogy annak értelme, célja és haszna volt. Ezért a legateistább ember is azt hiszi, hogy adott valamit az emberiségnek, szeretteinek, hogy hozzájárult valamivel a világ épüléséhez. Kétes hit ugyan, de ez is hit. Látják, testvéreim, nincs lehetőségünk kibújni az Istennel és önmagunkkal való szembenezés alól. Látják, hogy bizonyos kérdésekkel mindenképpen szembesülnünk kell egyszer. Láthatják azt is, hogy ez nem a 22-es csapdája, hanem egy lehetőség, hogy igent mondjunk Istenre. Mert az az őszinte, szívből fakadó igen, amit akár az utolsó pillanatban is elfogad tőlünk, elégséges ahhoz, hogy gyermekei legyünk.

Most már ráébredhetünk arra, hogy egész földi létünk, annak minden buktatójával, félelmével, veszteségével és szenvedésével egyetemben nem más, mint ennek az Úrral történő végső találkozásnak az előkészítése, megalapozása, mely közösségnek már akár halálunk pillanata után teljesében részesei lehetünk. Szüneteseinket, sebeinket felfoghatjuk szörnyű kínokként, értelmetlen veszteségekként, öncélú gyötrelmekként; avagy hittel felismerhetjük bennük Krisztust és Isten szeretetét. „Jézus Krisztus szenvedése, Isten szeretetének leghatalmasabb és legellenállhatatlanabb munkája. Ez Isten határtalan szeretetének legkiemelkedőbb csodája”. – írja Keresztes Szent Pál.

6) Az elmúlt élettel való szembenezés

Nem véletlen, hogy ez a pont az utolsó a felmérések szerint, vagyis az emberek erről akarnak a legkevésbé beszélni, ezt tartják legkevésbé fontosnak. Amikor a halállal kapcsolatos

szorongásaink és félelmeink gyökerét keressük, nem az ismeretlenbe kell tekintenünk, hanem arra az életre, ami mögöttünk van, aminek már nagyobb részét leéltük. Ugyanis a halállal kapcsolatos félelmeink és szorongásaink jórészt az élet, a mi életünk szorongásainak felelnek meg.³² Aki esetleg egész életében menekült a lelki dolgok elől, azaz leginkább saját lelkiismerete elől, az ilyenkor jellemzően nagyobb félelmekkel bír, mint aki rendszeresen szembenéz tetteivel, gondolataival, személyiségével, emberi kapcsolataival.

Az élet alkonyán a legkülönbébb dolgoktól tudunk félni, de vannak olyan félelmek, melyek a legtöbb emberben megjelennek. Vegyük sorra ezeket!

1. A dolgoktól, az élettől, az emberi kapcsolatoktól való elszakadás félelme.
2. Az ellenőrzés elvesztése a saját életünk felett.
3. Kötelezettségek maradnak elintézetlenül.
4. Félelem a szenvedéstől, betegségtől, fájdalomtól.
5. Félelem a személyes méltóság elvesztésétől.
6. Félelem attól, hogy terhet jelentünk a környezetünk számára.
7. Félelem a szellemi-fizikai leépüléstől.
8. Félelem a megsemmisüléstől.³³

Nincs olyan ember, aki ne félne ezektől vagy egy részüktől. Ezért mindenkinek ajánlom, tegye fel magának időnként a következő kérdéseket:

1. Mitől, miktől szorongok, félek?
2. Hogyan jelentkezik az életemben a szorongás?
3. Hogyan reagálok, mit teszek, amikor szorongani kezdek?
4. El tudom-e fogadni a szorongásaimat, félelmeimet, vagy menekülök előlük?
5. Mi lehet a gyökere szorongásaimnak, vajon milyen élet-eseményekre, történésekre tudom őket visszavezetni?

Nagy kérdés mindannyiunk számára, hogyan tudjuk kezelni ezeket a félelmeket, szorongásokat. Ez azért fontos, mert az életből – hacsak nem hirtelen halált hal valaki – csak úgy lehet méltósággal és jól távozni, ha az ember az élete dolgaival számot vetett, nem hagyott elintézetlen ügyeket, érzelmi, lelki, kapcsolati adósságokat, megoldatlan, lezáratlan dolgokat maga mögött. Látom, néhányan csodálkoznak, hogy jó halál is van?

Görögül a jó halált eutanáziának mondjuk. Az eu = jó és a tanathosz = halál szavak összetétele. Mi a mindennapokban úgy találkozunk vele, mint a szándékosan, aktívan vagy passzívan befolyásolt, siettetett vagy támogatott halállal, amikor a természetes halál pillanatát meg nem várva, a haldokló maga dönt haláláról, vagy esetleg a hozzátartozói hozzák meg a döntést. Természetesen ezt a halálmódot a valóság nem támogatja, de a fogalom egyáltalán nem ismeretlen előttünk, és megvan a maga vallási hagyománya.

Az ókori görög kultúrában ezt a kifejezést elsősorban az irodalomban, a költészetben, a filozófiában találjuk meg. Eredetileg jó vagy gyengéd halált jelent, és kizárólag a haldokló saját lelki felkészülését értették alatta. Nem jelentett külső beavatkozást, főleg nem halálhoz segítséget; csak az életet befejező ember lelki felkészülését a halálra.³⁴ Vagyis a fenti kérdések és önvizsgálat megkezdését, időnkénti elvégzését. Ezt mi keresztények lelkiismeret-vizsgálatnak nevezzük.

„Vizsgálj meg, Uram, vizsgálj meg szívemet, tégy próbát és ismerd meg gondolataimat!” (Zsolt 139,23) A hívő ember számára az önismeret úgy jelenik meg, hogy visszatekintve egy leélt életre, abban mennyire ismeri fel Jézus Krisztust, mennyire képes felismerni Isten akaratát és az aszerinti életet?

Ugyanis hiába ismerjük fel korábbi cselekedeteink helytelen voltát. Ez nagy lépés, de önmagában nem segít rajtunk. Szükséges, hogy meg is szabaduljunk mindattól, ami lelkiileg nyomaszt és megterhel. Igazán pedig csak akkor lehet letenni a lelki terheket, ha minden kétséget kizáróan tudjuk, hogy megszabadultunk azoktól. Kell valaki, aki leveszi a vállunkról a terheket, akinek elmondhatjuk, miket tettünk, hogyan gondolkodtunk, hogyan viselkedtünk másokkal. Kell valaki, aki meghallgat, nem utasít el, és aki képes arra, hogy megszabadítson minket az éveken, sokszor évtizedeken át cipelt gondoktól, félelmeink és szorongásaink okától. Erre azonban nem képes a pszichológus, sem a szakorvos, sem az ápolószemélyzet, erre egyedül Isten képes.

A hívő emberek lelkiismeret-vizsgálata, bűnbánata, bűnvallása, gyónása és Isten feloldozása Isten kegyelméből megszabadít a lelki terhektől. A keresztény ember lelkiismeretvizsgálatának és bűnbánatának egyetlen célja és értelme, hogy helyreállítsa az Istennel megbomlott, ezért saját magával is megbomlott kapcsolati, lelki egyensúlyt.

Tudományosan nem tudom ugyan alátámasztani, de nem véletlen, hogy amilyen mértékben csökken a mélyen vallásos emberek száma hazánkban, úgy nő a lelki és kapcsolati problémákkal küzdőké. Szinte természetes, hogy aki nem vizsgálja meg életét, nem ismeri el a hibáit, és sem a hibáktól, sem a hatásuktól nem akar vagy nem tud megszabadulni, azt előbb-utóbb ezek a lelki terhek legyűrik.

Zárszóként egyetlen mondatban szeretném megadni az emberi öregedés biblikus kulcsát, ami így hangzik: hívő tudatosság. A hit bennünk minden emberi törekvés, megértés, vállalás és igazság alapja, a tudatosság pedig a garancia arra, hogy Isten akarata szerint élünk és teljesítjük hivatásunkat a földön.

Egy kicsiny történet kívánczik ide, amely nagyon jól összefoglalja a hit és az emberi élet, az öregedés viszonyát. Egyszer egy idős ember, aki évtizedekig élt egy szigeten, visszaköltözött a kontinensre, a városba, ahol felnőtt. Az emberek kérdezték tőle, merre járt, ő pedig elmesélte, hogy azon a bizonyos szigeten élte le az életét. Az emberek összecsapták a kezüket, és ujjongva kiáltottak fel. – Ó, hogy maga milyen szerencsés! Az egy csodálatos sziget, tele páratlan természeti kincsekkel, látnivalókkal, én is úgy szeretnék eljutni egyszer oda! – az öregember elgondolkodott, majd szemlesütve mondta: – Ha tudtam volna, hogy ilyen szép és érdekes, alaposabban megnéztem volna.

Az emberi élet egyszerűsége arra, hogy találkozzunk Jézus Krisztussal, és Isten családjának tagjai, az ő gyermekei legyünk. Nála lelhetünk igazságra, bölcsességre, lelki békeségre, az ő Szentlelkének ereje tehet bennünket erőssé. Végző soron annyira válunk igazán emberré, amilyen mértékben képesek vagyunk övele egységben élni. Egyszerű lehetőség, amely nemcsak megkönnyíti az életet, a betegségeket és az öregedést, de feltárja a földi élet értelmét és célját is. Higgyék el, kár lenne a végén azt mondani, hogy ha tudtuk volna, jobban megnéztük volna.

Jegyzetek

1. Tomka Ferenc: Szentségi lelkipásztorkodás, Budapest, SzIT 2008, 64.
2. uo.

3. NORC, University of Chicago: International Perspectives on Theism:
4. <http://www.norc.org/NewsEventsPublications/PressReleases/Pages/international-perspectives-on-theism.aspx>
5. Wolff, H. W.: Az Őszövetség antropológiája, Budapest: Harmat 2001, 127.
6. Hézszer Gábor: A pásztori pszichológia, Budapest: Kálvin Kiadó 2002, 210.
7. uo.
8. vö. Volff, 154-155.
9. Pherigo, Lindsay P.: Gerontology and the New Testament, in: Gerontology in Theological Education, (Payne B., Brewer
10. E. D. C. szerk.) Binghamton: The Haworth Press 1989, 76.
11. Goldberg Loeb, Sorel – Binder Kadden, Barbara: Teaching Torah, Denver: A.R.E. 1997, 243
12. Tarjányi Béla: A család a Bibliában, in: Biblikus teológia tanulmányok, Budapest: Szent Jeromos Bibliatársulat 1998, 24-38.
13. vö. Pherigo: 75.
14. Ryrie, Charles C.: Teológiai alapismeretek. Budapest: KIA 1996, 65.
15. Cseri Kálmán: A Tízparancsolat, Budapest: Harmat 2004, 75.
16. Szennay András: Öregék és öregkor a Bibliában, Vigília, 2005/4.
17. Wolff, 150.
18. uo.
19. op.cit, 136.
20. Hézszer, 223.
21. Reoch, Richard: A jó halálról, Budapest: Medicina 2000, 57.
22. Reoch, 109.
23. Didakhé VIII:2; vö. Mt 6,12
24. Tillich, Paul: Rendszeres teológia, Budapest: Osiris 2002, 656.
25. Rahner, K. – Vorgrimler, H., Teológiai kieszótár, Budapest, SzIT 1980, 770.
26. Moltmann, J., Minden végben kezdet rejtezik, Pannonhalma: Bencés Kiadó 2005, 253.
27. Hézszer, 202.
28. Hézszer, Medgyessy László, Jézus és a pénz, in: Teológia, XLIII. évf., 2009/3-4., 175-186.
29. da Spinetoli, O., Lukács, a szegények evangéliuma, Szege: Agapé 2001, 431.
30. „Ne vigyetek magatokkal erszényt, se tarisznyát, se sarut.” (Lk 10,4) Jézus nem intette volna erre a tanítványokat, ha nem lett volna lábbelijük. A tiltásnak csak akkor van értelme, ha a tanítványok rendelkeztek saját saruval, ami pedig a tehetősebbekre volt jellemző [Sz.T.]. Vö. Medgyessy, 181. 215.
31. uo.
32. Lukas, Elisabeth: Spirituális lélektan, h.n.: Új Ember 2002, 33.
33. Reoch, 109.
34. Lukas, Elisabeth: Spirituális lélektan, h.n.: Új Ember 2002, 33.